

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

©2020 МАРТИНЮК Г. П.

УДК 336.025
JEL: H24; H61

Мартинюк Г. П. Теоретичні аспекти функціонування системи оподаткування доходів фізичних осіб

У роботі викладено теоретичні аспекти системи оподаткування доходів фізичних осіб і встановлено, що першорядними суб'єктами у визначених синергетичних відносинах елементів системи інституційних органів виступають фізичні особи та податковий агент. Досліджено стан формування дохідної частини Зведеного бюджету України. Моніторинг формування дохідної частини зведеного бюджету – це сукупність методів виявлення та оцінки причин та ознак, що можуть привести до підвищення податкової культури платників ПДФО та, водночас, до збільшення дохідної частини бюджету. У дослідженні структури податку встановлено, що дохід у вигляді заробітної плати та податок на доходи, який сплачується податковим агентом із доходів у вигляді заробітної плати, домінують з великою перевагою та свідчать про нагальність зміни політики держави та у свідомості платників у бік їх диверсифікації. Проаналізовано фіскальний тиск податку з доходів на платників. Податкове навантаження повинне враховувати також вартість отриманих соціальних благ, а тому органи місцевого самоврядування мають володіти інформацією щодо суми сплачених податків однією особою чи працюючим та їх динаміку в майбутньому. Здійснено прогнозування податкового навантаження по сплаті податку до місцевих бюджетів. Доведено, що місцеві органи самоврядування повинні мати не тільки достатньо прогнозовану, а й постійно зростаючу суму податку на доходи, що потребує невідкладного реформування чинної системи оподаткування. Запропоновано шляхи вдосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб. Виокремлено основні етапи стратегії реформування системи оподаткування доходів фізичних осіб та стратегічну ціль: отримання максимальних доходів до бюджету з прийнятним податковим навантаженням на платника податку. Сформовано сукупність чинників впливу та відмінностей системи оподаткування України від таких, що зафіксовані в інших країнах.

Ключові слова: доходи фізичних осіб, податок на доходи, система оподаткування, податкове навантаження.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-12-389-394>

Рис.: 3. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 10.

Мартинюк Галина Петрівна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри фінансів та кредиту, Поліський національний університет (Старий бульвар, 7, Житомир, 10008, Україна)

E-mail: g.martiniuk66@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3572-2770>

Researcher ID: U-4823-2017

UDC 336.025
JEL: H24; H61

Martyniuk H. P. The Theoretical Aspects of the Functioning of the System of Personal Income Taxation

The publication outlines theoretical aspects of the system of personal income taxation and determines that individuals and the tax agent are the paramount actors in certain synergistic relations of the institutional system elements. The state of formation of the revenue part of the Consolidated Budget of Ukraine was researched. Monitoring the formation of the revenue part of the consolidated budget is a set of methods for identifying and assessing the causes and signs that may lead to an increase in the tax culture of personal income tax payers and, at the same time, to increase the revenue part of the budget. The study of the structure of the tax determined that income in the form of wages and income tax, which is paid by the tax agent on income in the form of wages, dominate with great advantage and indicate the urgency of changing the policy of the State and in the minds of taxpayers toward their diversification. The fiscal pressure of income tax on taxpayers is analyzed. The tax burden should also take into account the cost of social benefits received, and therefore local self-government bodies should have information on the amount of taxes paid by one person or one employee and their dynamics in the future. A forecast of the tax burden on payment of tax to local budgets is carried out. It is proved that local self-government bodies should have not only a sufficiently predicted, but also an ever-growing amount of income tax, which requires urgent reform of the current taxation system. Ways to improve the system of personal income taxation are proposed. The author singles out the main stages of the strategy for reforming the personal income taxation system and the strategic goal: obtaining maximum revenues to the budget with an acceptable tax burden on the taxpayer. A set of factors of influence and differences between the taxation system of Ukraine and those established in other countries is formed.

Keywords: personal income, income tax, taxation system, tax burden.

Fig.: 3. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 10.

Martyniuk Halyna P. – PhD (Economics), Senior Lecturer of the Department of Finance and Credit, Polissia National University (7 Staryi Blvd, Zhytomyr, 10008, Ukraine)

E-mail: g.martiniuk66@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3572-2770>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/U-4823-2017>

Податкова система України піддається впливу процесів удосконалення та реформування і характеризується посиленням вимог щодо її ефективного функціонування в цілому та системи

оподаткування доходів фізичних осіб зокрема. Однак податкові платежі фізичних осіб можна представити через ПДФО, військовий збір та єдиний соціальний внесок, що регулюються не тільки Податковим кодексом

сом України, а й різними законодавчими документами та інституційними розпорядниками. Тому необхідно узагальнення теоретичних і методичних аспектів функціонування вітчизняної системи оподаткування доходів фізичних осіб, а отже, і формування практичних рекомендацій, які сприятимуть її вдосконаленню та потребують подальших досліджень.

Серед найбільш суттєвих наукових досліджень основ системи оподаткування фізичних осіб податком на доходи слід назвати праці таких відомих вчених, як І. Перит, Т. Городецька, Г. Стріяшко, М. Козоріз, О. Тулай, О. Ліснічук, Н. Якимчук, Ю. Іванова та інші. Однак відсутність дослідження вдосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб сповільнює впровадження дієвого податкового інструментарію реформування в оподаткуванні доходів та вимагає здійснення додаткового вивчення.

Загальновідоме трактування категорії «система» визначає її як об'єднання окремих елементів, які взаємодіють між собою, не можуть функціонувати один без одного, і водночас їх трактують як окремі функціональні ланки оподаткування. У наукових дослідженнях поняття «інституціональне середовище» будь-якої системи, зокрема і системи оподаткування доходів фізичних осіб, висвітлюється як сукупність інституцій та нормативних правил, визначених ПКУ [8] та законом про Державний бюджет України на відповідний рік, що регламентують оподаткування доходів фізичних осіб.

Досліджуючи податок на доходи фізичних осіб у системі податків з населення, Городецька Т. Е. стверджує, що «податкові зміни дозволять нашій країні створити стабільну та ефективну податкову систему, збільшити дохідну частину бюджету держави, подолати бюджетний дефіцит та вийти на більш високий рівень соціально-економічного розвитку в цілому» [2].

Першорядними суб'єктами у визначених синергетичних відносинах елементів системи та інституційних органів виступають фізичні особи та податковий агент. Досліджуючи права та обов'язки першорядних суб'єктів синергетичних відносин, Стріяшко Г. М. стверджує: «як платник податків, так і податковий агент, і представник реалізують насамперед обов'язок, який визначає їх певні права, ... податкові правовідносини та реалізація безпосереднього обов'язку щодо сплати податку припускають певне протистояння податкового органу, з одного боку, і платника податків, податкового агента та представника – з іншого» [9].

Організаційну функцію податкового агента може представляти як один приватний підприємець так і цілий підрозділ підприємницької структури, але принциповим є підпорядкування податкового агента податковому законодавству, оскільки визначений інституційний елемент системи оподаткування виступає як посередник між платником податку та державними інституціями.

Разом із тим регіональне управління Державного казначейства, як касовий виконавець бюджету, отримує від податкового агента за допомогою платіжного доручення суми податків та зараховує на відповідні казначейські рахунки. Казначейська служба, відповідно з Бюджетним кодексом України, як державна інституція здійснює розподіл податку на доходи між бюджетами різних рівнів. На тлі системної нестабільності в українській економіці функціонування та розвиток системи оподаткування доходів фізичних осіб відбувається під впливом чисельних зовнішніх і внутрішніх ризиків. Ризики, з якими стикаються суб'єкти інституційних відносин у системі оподаткування доходів фізичних осіб, стають усе більш складними та взаємопов'язаними. До того ж, досить часто їх вплив призводить до критичних і навіть катастрофічних наслідків, таких як: судові позови щодо невиконання зобов'язань та штрафні санкції.

У минулому податкові агенти по відношенню до невиконання податкових зобов'язань займали, як правило, оборонну позицію, розглядаючи їх як ситуацію, яку необхідно звести до мінімуму, щоб уникнути штрафних санкцій. З часом прийшло розуміння того, що, поступаючись штрафним санкціям, може бути втрачена сприятлива можливість впливу на прийняття змін до податкового законодавства.

Крім того, існує ціла низка факторів, на які податковий агент не має особливого впливу. До них відносять: економічні, фінансові, нормативні та інші умови. Хоча визначені фактори не є постійними, їх зміна може тривати досить довго. Платники податку та державні інституції виконують свої зобов'язання та формують дохідну частину бюджету.

Попри зусилля нашої країни у сфері виконання власних функцій цей процес перетворився на пошук шляхів зростання доходів бюджетів різних рівнів. Науковці О. А. Ліснічук та Н. А. Литовченко стверджують, «що бюджетна децентралізація спрямована на розширення дохідної частини бюджетів, бази адміністрування та надання права органам місцевого самоврядування самостійно коригувати розмір податків та зборів» [6].

Ключове місце в доходах зведеного бюджету відіграє податок на доходи фізичних осіб. Згідно із проведеними дослідженнями, за даними Державної казначейської служби, можна стверджувати про позитивну динаміку наповнення бюджету за рахунок податку за 2015–2019 рр. (рис. 1).

Сума надходжень від податку на доходи фізичних осіб в Україні протягом 2015–2019 рр. має стійку тенденцію до зростання з 99983 млн грн до 275458 млн грн. Такому податковому середовищу потужного стимулюючого впливу для збільшення надходжень від податку додали підходи щодо зростання мінімальної та реальної заробітної плати, обмеження кількості користувачів податкової соціальної пільги.

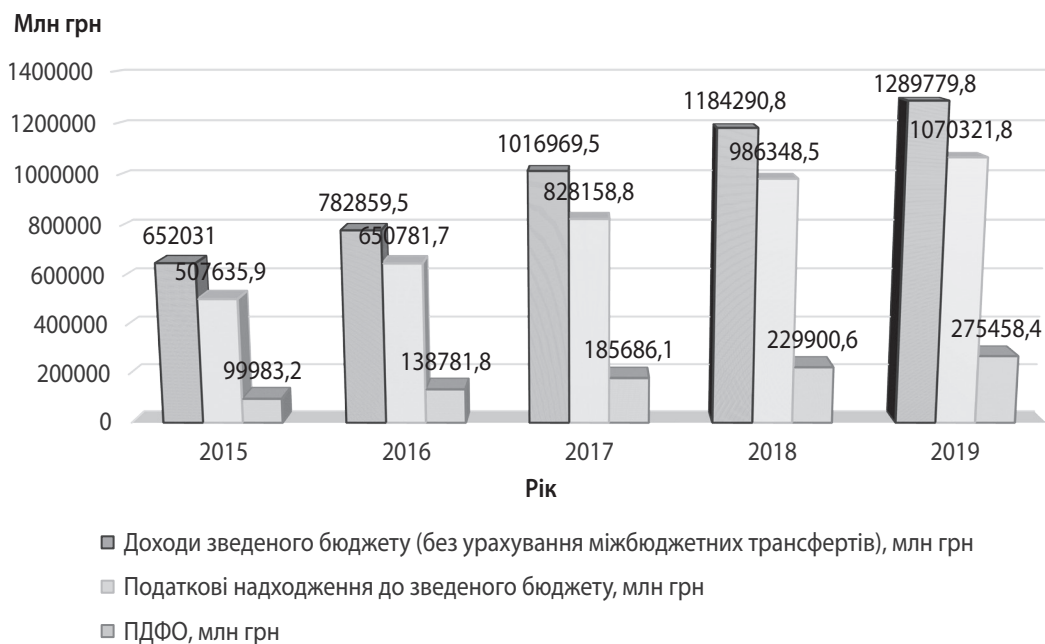

Рис. 1. Динаміка надходжень податку з доходів фізичних осіб до зведеного бюджету за 2015–2019 рр.

Джерело: побудовано за даними Державної казначейської служби України.

Вивчаючи досвід оподаткування доходів фізичних осіб зарубіжних країн, Тулай О. І., Ямилинець А. І. звертають увагу на «недоліки, що мають місце як у прогресивній системі (не стимулює до продуктивної праці та підвищення рівня особистих доходів; наявна складна система адміністрування; спонукає до ухилення від сплати податку платників з високими доходами), так і в пропорційній системі оподаткування РІТ (високе податкове навантаження на малозабезпечені категорії населення; суперечить принципу соціальної справедливості; не сприяє збільшенню податкових надходжень)» [10].

Вирішальне значення в розмірі доходів та їх структурі має податковий менеджмент як один із сучасних підходів ефективної адаптації до мінливого зовнішнього середовища та реагування на зміну структури доходів фізичних осіб, а отже, і податку на доходи. Структуру податку на доходи фізичних осіб, перерахованого податковими агентами до Державного казначейства та зарахованого в частині, визначеній законодавством, до місцевого бюджету від доходу у вигляді заробітної плати та інших видів доходу за останні чотири роки, наведено на *рис. 2*.

Виходячи із наведених результатів дослідження правомірно стверджувати, що дохід у вигляді заробітної плати та податок на доходи, який сплачується податковим агентом із доходів у вигляді заробітної плати, домінують із великою перевагою. Таким чином, результати свідчать про нагальність зміни політики держави та свідомості платників у бік зміни структури доходів фізичних осіб та їх диверсифікації.

Комплексний моніторинг формування доходів місцевих бюджетів від сплати податку на доходи по ди-

наміці, доцільності та структурі податку, крім кількісних показників, передбачає розрахунок якісних показників. Кількісні показники виражають кількісну визначеність явищ, вони переважно характеризують розмір надходжень, які пов'язані з виміром величини податку. Якісні показники наповнення бюджету характеризують показники податкового тиску та навантаження.

Моніторинг формування дохідної частини зведеного бюджету – це сукупність методів виявлення та оцінки причин та ознак, що можуть привести до підвищення податкової культури платників ПДФО та одночасного збільшення дохідної частини бюджету. Основною метою моніторингу є попередження виникнення та впливу негативних явищ у процесі адміністрування податку та запровадження надмірного податкового тиску. Наразі особливо доречними можна вважати фіскальні показники бюджетного наповнення (*табл. 1*) за допомогою податку в розрахунку на 1 особу, 1 працюючого та у % до ВВП.

Частки наповнення дохідної частини місцевих бюджетів завдяки ПДФО в розрахунку на 1 особу та 1 працюючого у 2019 р. суттєво збільшилися, відповідно до 3950 та 9929 грн проти 1851 та 4852 грн у 2016 р. Комплексна оцінка, проведена на початкових етапах діагностування, необхідна для збору достовірної та повної інформаційної бази для подальшої розробки, оцінки та впровадження збалансованих показників податкового тиску, що призводять до збільшення податкового навантаження.

У наукових доробках щодо податкового навантаження як індикатора результативності податкових

Рис. 2. Структура ПДФО, перерахованого податковими агентами до місцевого бюджету за основними видами доходів, %

Джерело: побудовано за даними Державної казначейської служби України.

Таблиця 1

Фіскальний тиск податку на доходи фізичних осіб у частині формування дохідної частини місцевих бюджетів за 2016–2019 рр.

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення 2019 р. до 2016 р.	
					+/-	%
Податкові надходження від ПДФО в розрахунку на 1 особу, грн	1851	2604	3209	3950	2099	213,3
Надходження від ПДФО в розрахунку на 1 працюючого, грн	4 852	6 849	8 267	9929	5077	204,6
Податкові надходження від ПДФО, % від ВВП	3,3	3,7	3,8	4,2	0,9	127,3

Джерело: побудовано на основі даних [3].

реформ в Україні Є. М. Богатирьова стверджує, що «податковий тиск може бути використано як дієвий індикатор впливу податкових реформ на економічне становище в країні, який можливо використовувати поруч з іншими показниками для оцінювання результативності податкових реформ в Україні» [1].

На нашу думку, податкове навантаження повинне враховувати також вартість отриманих соціальних благ, а тому органи місцевого самоврядування повинні володіти інформацією щодо суми сплачених податків 1 особою чи 1 працюючим та їх динаміки в майбутньому. Прогнозування стану податкового навантаження проводиться на основі розроблених комплексних моделей, що використовуються на практиці як інструментарій для прогнозних розрахунків доходів бюджету [5] і може застосовуватися для прогнозування податкового навантаження.

Отже, прогнозування податкового навантаження по сплаті податку до місцевих бюджетів виконаємо через побудову тренду. Порівняльний аналіз специфікацій отриманих прогнозних результатів (табл. 2) дозволяє зробити висновки, що доцільно використовувати поліноміальну мо-

дель, оскільки параметр адекватності цієї моделі має $R^2 = 0,9976$, за якою похибка буде мінімальною.

Згідно з результатами прогнозування податкового навантаження сплати ПДФО 1 працюючим до місцевих бюджетів за найбільш адекватними рівняннями обґрунтовано тенденцію поступового його зростання. При відсутності негативних чинників, що вплинуть на зменшення доходів фізичних осіб (рис. 3), встановлено, що кожен працюючий у 2020 р. сплатить до місцевого бюджету майже 10,5 тис. грн, у 2021 р. – 12 тис. грн, а у 2022 р. – уже майже 14 тис. грн.

Встановлено, що отримані прогнозні результати дослідження податкового навантаження на 1 працюючого зі сплати податку на доходи фізичних осіб, що зараховується до місцевих бюджетів, надають змогу адекватного реагування органів місцевого самоврядування на формування дохідної частини їх бюджетів з метою виконання покладених на них соціальних функцій.

Разом із тим, показники податкового навантаження мають контролювати здатність платників виконувати свої зобов'язання та формувати достатній рівень доходів місцевих бюджетів. «Податкове навантаження визначається не тільки як вплив податків

Аналіз адекватності прогнозних моделей податкового навантаження по сплаті податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів у розрахунку на 1 працюючого, грн

Показник	Модель	Специфікація моделі	Оцінка побудованої моделі (коефіцієнт детермінації)
Податкове навантаження на 1 працюючого, грн	$y = 4029,8e^{0,2336x}$	Експоненційна	$R^2 = 0,9727$
	$y = 1664,9x + 3312$	Лінійна	$R^2 = 0,9956$
	$y = 3542,3 \ln(x) + 4659,9$	Логарифмічна	$R^2 = 0,9772$
	$y = -83,75x^2 + 2083,6x + 2893,3$	Поліноміальна	$R^2 = 0,9976$
	$y = 4826,5x^{0,5081}$	Степенева	$R^2 = 0,9974$

Джерело: власні розрахунки.

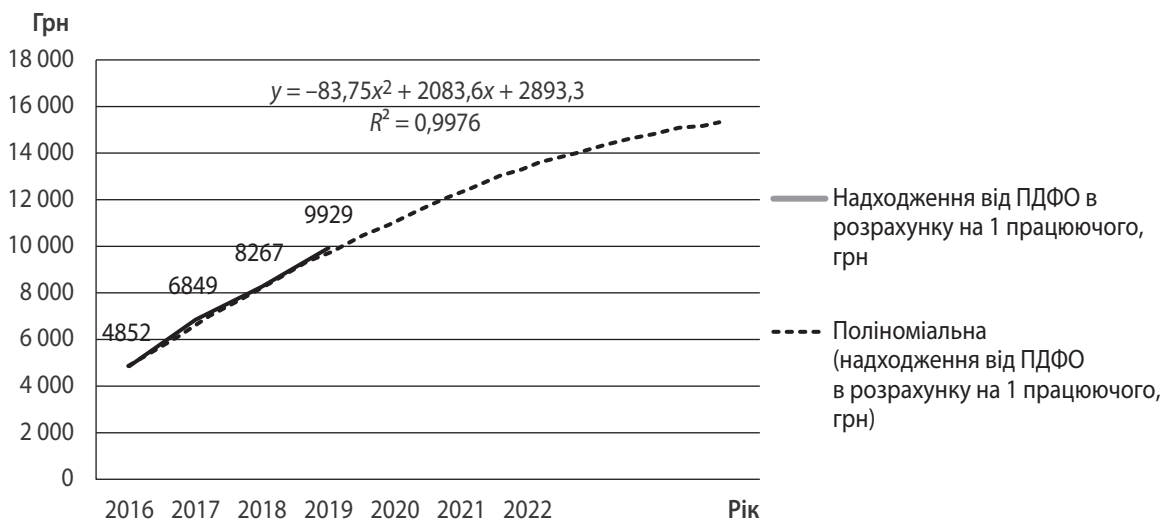

Рис. 3. Функція прогнозу надходжень до місцевих бюджетів від податку на доходи, сплаченого 1 працюючим, грн

Джерело: власні розрахунки.

на економіку та на окремих платників» [4], з одного боку, а й як можливість залучення додаткових фінансових ресурсів до державного та місцевих бюджетів, з іншого.

У наукових дослідженнях І. Перит стверджується, «що оцінка податкового навантаження на діяльність приватних підприємців вказує на те, що сьогодні необхідна нова стратегія детінізації економічної діяльності домогосподарств, яка має полягати в першочерговому створенні сприятливих умов для легальної економічної діяльності на основі максимального врахування інтересів підприємців» [7], та оподаткуванням отриманих доходів податком, що зраховується до місцевого бюджету.

Отже, враховуючи проблеми пандемії 2020 р. і виконання зобов'язань перед членами громад, місцеві органи самоврядування повинні мати не тільки достатньо прогнозовану, а й постійно зростаючу суму податку на доходи, що потребує невідкладного реформування діючої системи оподаткування.

Враховуючи результати дослідження, можна окреслити основні етапи стратегії реформування системи оподаткування доходів фізичних осіб. *Першим етапом* стратегії є визначення стратегічних цілей реформування. Метою постановки стратегії є правильне визначення мети реформування (диверсифікація доходів та їх легалізація, підвищення податкової культури, фінансове забезпечення дохідної частини бюджетів тощо).

На *другому етапі* здійснюється пошук проблем, які стримують ефективність системи оподаткування. Даний етап передбачає ранжування проблематики від найменш до найбільш загрозливих.

Третій етап передбачає аналіз економічного стану країни та виділення факторів зовнішнього та внутрішнього середовища впливу на реформування.

Кінцевим етапом стратегії вдосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб є етап, на якому визначаються основні шляхи досягнення мети та приймається остаточне рішення про зміну податкового та бюджетного законодавства. Використовуючи запропоновану модель реформування системи опо-

даткування фізичних осіб, варто акцентувати увагу на можливості виділення однієї зі стратегічних цілей: отримання максимальних доходів до бюджету з низьким податковим навантаженням на платника податку. У такому контексті основною проблемою, що стримує процес реформування, можна вважати недосконалість податкового законодавства та легалізації доходів.

Досить часто реформування системи оподаткування доходів фізичних осіб пов'язане з макроекономічними чинниками. Нинішня податкова політика оподаткування доходів відрізняється від таких, що зафіксовані в інших країнах, оскільки є наслідком сукупності визначених чинників, до яких можна віднести:

- ✦ зростання мінімальної заробітної плати;
- ✦ незначне зростання прожиткового рівня;
- ✦ визначені Податковим кодексом України податкові пільги, які не використовуються;
- ✦ наявність незадекларованих доходів;
- ✦ низька податкова культура платників податку на доходи фізичних осіб.

ВИСНОВКИ

Провівши моніторинг дохідної частини зведеного та місцевих бюджетів, можна стверджувати, що досліджуваний податок на доходи фізичних осіб займає ключове місце в структурі доходів. Встановлено, що в структурі доходів фізичних осіб суттєво переважають доходи, отримані як заробітна плата, і запропоновано нагальність зміни політики держави та свідомості платників щодо зміни структури доходів фізичних осіб у бік їх диверсифікації. Результати прогнозування податкового навантаження на платників стверджують про його зростання до 14 тис грн у 2022 р. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Богатирьова Є. М. Податкове навантаження як індикатор результативності податкових реформ в Україні. *Економічний простір*. 2014. № 84. С. 110–121. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4924/1/Податкове%20навантаження%20як%20індикатор%20ефективності%20податкових%20реформ.PDF>
2. Городецька Т. Е. Податок на доходи фізичних осіб у системі податків з населення. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 3. С. 20–23.
3. Доходи бюджету України: відомості // Ціна держави. URL: <http://old.cost.ua/budget/revenue/>
4. Каминський П. Податкове навантаження як критерій ефективності ведення податкової політики. *Торгівля і ринок України*. 2015. Вип. 38. С. 173–182.
5. Лебеда Г. Б. Методичні підходи до побудови комплексу моделей прогнозування доходів бюджету. *Агросвіт*. 2012. № 23. С. 19–23. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/23_2012/5.pdf
6. Лісничук О. А., Литовченко Н. А. Формування дохідної частини місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2018.

- № 2. С. 169–180. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/3750/1/3956_IR.pdf
7. Перит І. Податкове навантаження як основа детінізації власного бізнесу домогосподарств. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2015. № 3. С. 62–70. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/2633/1/Перит%20I..pdf>
8. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
9. Стріяшко Г. М. Щодо прав і обов'язків податкового агента та представника при адмініструванні податків. *Фінансове право*. 2013. № 1. С. 23–26.
10. Тулай О. І., Ямилинець А. І. Податок на доходи фізичних осіб: досвід зарубіжних країн. *Світ фінансів*. 2019. Вип. 1. С. 76–86.

REFERENCES

- Bohatyryova, Ye. M. "Podatkove navantazhennia yak indykator rezultatyvnosti podatkovykh reform v Ukraini" [Tax Burden as an Indicator of the Effectiveness of Tax Reforms in Ukraine]. *Ekonomichni prostir*. 2014. <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4924/1/Податкове%20навантаження%20як%20індикатор%20ефективності%20податкових%20реформ.PDF>
- "Dokhody biudzhetu Ukrainy: vidomosti" [Budget Revenues of Ukraine: Information]. *Tsina derzhavy*. <http://old.cost.ua/budget/revenue/>
- Horodetska, T. E. "Podatok na dokhody fizychnykh osib u systemi podatkov z naselennia" [Personal Income Tax in the System of Taxes from the Population]. *Ekonomika. Finansy. Pravo*, no. 3 (2017): 20-23.
- Kamynskiy, P. "Podatkove navantazhennia yak kryterii efektyvnosti vedennia podatkovoї polityky" [Tax Burden as a Tax Policy Management Efficiency Criterion]. *Torhivlia i rynek Ukrainy*, no. 38 (2015): 173-182.
- [Legal Act of Ukraine] (2010). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
- Lebeda, H. B. "Metodychni pidkhody do pobudovy kompleksu modelei prohnozuvannia dokhodiv biudzhetu" [Methodical Approaches to Building a Set of Models for Forecasting Budget Revenues]. *Ahrosvit*, no. 23 (2012): 19-23. http://www.agrosvit.info/pdf/23_2012/5.pdf
- Lisnichuk, O. A., and Lytovchenko, N. A. "Formuvannia dokhidnoi chastyny mistsevykh biudzhativ v umovakh biudzhetnoi detsentralizatsii" [The Formation of a Profitable Part of Local Budgets in Terms of Fiscal Decentralization]. *Zbirnyk naukovykh prats Universytetu derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy*, no. 2 (2018): 169-180. http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/3750/1/3956_IR.pdf
- Peryt, I. "Podatkove navantazhennia yak osnova detinizatsii vlasnoho biznesu domohospodarstv" [Tax Burden as a Basis for De-shadowing Households' Own Business]. *Visnyk Ternopilskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, no. 3 (2015): 62-70. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/2633/1/Перит%20I..pdf>
- Striashko, H. M. "Shchodo prav i oboviazkyv podatkovoho ahenta ta predstavnyka pry administruvanni podatkov" [Regarding the Rights and Obligations of the Tax Agent and the Representative in the Administration of Taxes]. *Finansove pravo*, no. 1 (2013): 23-26.
- Tulai, O. I., and Yamylynets, A. I. "Podatok na dokhody fizychnykh osib: dosvid zarubizhnykh krain" [Personal Income Tax: Experience of Foreign Countries]. *Svit finansiv*, no. 1 (2019): 76-86.